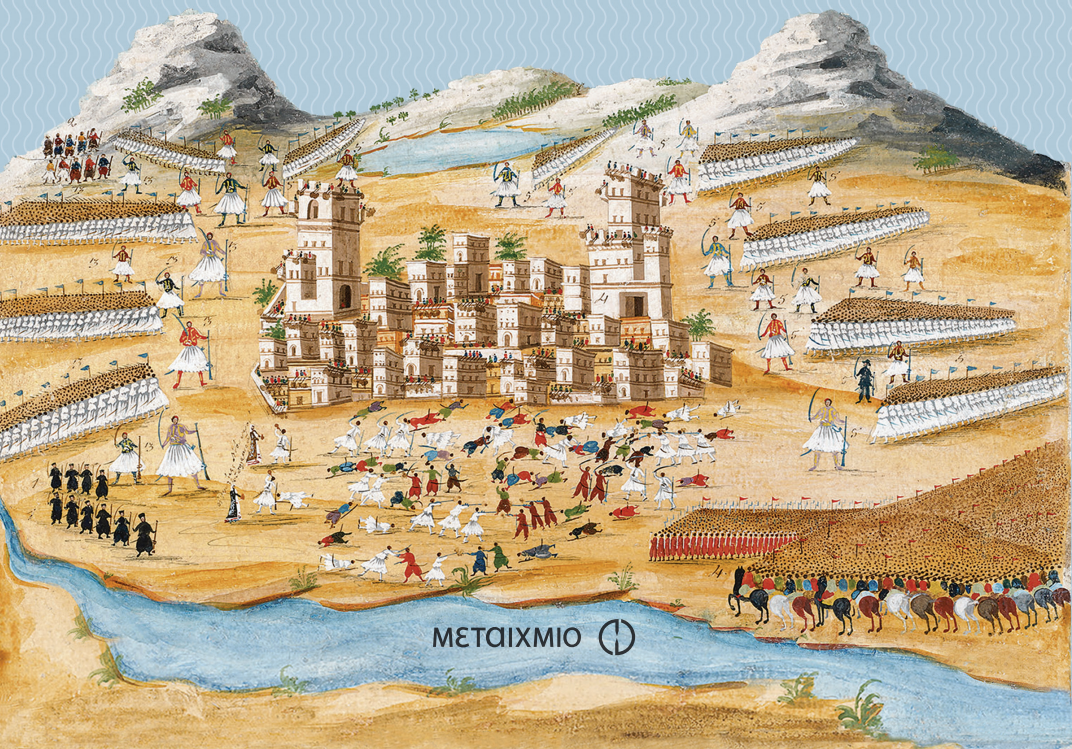

Θάνος Μ. Βερέμης
Γιάννης Σ. Κολιόπουλος
Ιάκωβος Δ. Μιχαηλίδης

1821

Η δημιουργία ενός
έθνους-κράτους

ΜΕΤΑΙΧΜΙΟ

Περιεχόμενα

<i>Χρονολόγιο σημαντικών γεγονότων του Αγώνα</i>	9
<i>Εισαγωγή.</i>	11
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1 Προλεγόμενα	21
Οι Έλληνες πριν από την παλιγγενεσία	21
Το νομικό καθεστώς των ραγιάδων	27
Πολιτικές συνθήκες στην οθωμανική επικράτεια	29
Οθωμανική κοινωνία. Συγκρούσεις και συμμαχίες. . .	31
Μεγάλες Δυνάμεις.	36
Παραμονές του Αγώνα	40
Οι Ρώσοι και οι Γάλλοι	43
Οι σύνοικοι λαοί.	45
Οι εξεγερμένοι	49
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2 Το Ελληνικό Ζήτημα	71
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3 Πολιτικές επιλογές και στρατιωτικές επιχειρήσεις 1821-1827.	89
Ιδεολογικές αρχές της Επανάστασης	89
Η Υπέριστη, Αόρατη Αρχή και ο στόχος της	94
«Η ώρα ήλθεν, ω άνδρες Έλληνες».	100
Η Επανάσταση στη νότια Ελλάδα.	112
Ο αγώνας στη θάλασσα	133

Η Επανάσταση στις άλλες εστίες του υπόδουλου ελληνισμού	136
Σε αναζήτηση πολιτικής και στρατιωτικής ηγεσίας . .	142
Στρατιωτικές επιτυχίες (1821-1824)	147
Οι θρίαμβοι των πυρπολικών	164
Οι ήττες (1821-1824)	166
Εμφύλιοι Πόλεμοι (1823-1825)	171
Ο Ιμπραήμ και ο Κιουταχής: Η Επανάσταση σε ύφεση (1825-1827)	189
Ένας στρατός για την Ελλάδα	209
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4 Το εθνικό όραμα	243
Το μέλλον και το παρελθόν των Ελλήνων	243
Το «παλαιό καθεστώς των Ελλήνων»	263
Οι Έλληνες στο καθεστώς του Αλή πασά	291
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5 Η συγκρότηση επίσημης εξουσίας . .	301
«Γιβέρνο»	301
«Φρόνιμος και τακτική ελευθερία»	346
«Παραστατική διοικήσεις»	361
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6 Ο πρώτος κυβερνήτης	377
<i>Βιβλιογραφία</i>	391
<i>Ευρετήριο</i>	425

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1

Προλεγόμενα

Η ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΠΑΛΙΠΤΕΝΕΣΙΑΣ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ που αρχίζει το 1821 και ολοκληρώνεται το 1830 αποτελεί την αρχική πράξη στη δημιουργία της σύγχρονης Ελλάδας. Η συγκρότηση κράτους είναι το «επαναστατικότερο» αποτέλεσμα της Ελληνικής Επανάστασης. Πρόκειται για έθνος-κράτος που εμφανίζεται για πρώτη φορά μεταφέροντας τις πολυποίκιλες αποσκευές ενός μακραίωνος παρελθόντος. Σταθερό σημείο αναφοράς και παράγοντας διαμόρφωσης συνειδήσεων υπήρξε η ελληνική γλώσσα. Χάρη στους κορυφαίους διαφωτιστές, η ελληνική γλώσσα θα γίνει ο συνδετικός ιστός των πολιτών του νέου κράτους και μείζων φορέας εθνικής ταυτότητας.

Οι Έλληνες πριν από την παλιγγενεσία

Ένα σημαντικό χαρακτηριστικό της εποχής αυτής ήταν ότι η θρησκευτική κοινότητα των Ρωμιών (χριστιανοί ορθόδοξοι) ή Rum millet, την οποία αναγνώριζαν οι Οθωμανοί ως κατηγορία ανάμεσα στους υπηκόους τους, δεν διέκρινε διαφορές ανάμεσα σε Ρουμάνους, Βούλγαρους, Σέρβους, Αλβανούς και Έλληνες χριστιανούς ορθόδοξους. Η αποκλειστικότητα της έννοιας «Έλληνας»

των κλασικών χρόνων είχε ήδη μετασχηματιστεί σε μια οικουμενική αντίληψη, την οποία καλλιεργούσε η ελληνιστική ελληνοφωνία και αργότερα η Ορθόδοξη Εκκλησία. Τα πατριαρχεία της Αντιόχειας, της Αλεξάνδρειας και των Ιεροσολύμων υπήρξαν θεματοφύλακες της ορθόδοξης χριστιανικής οικουμένης. Στους τελευταίους αιώνες της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, πριν από τις εθνικές αφυπνίσεις των λαών, οι Βαλκάνιοι ανακάλυψαν μια κοινότητα συνειδήσεων, η οποία εκφραζόταν με τη διάδοση της αρχαιότερης χριστιανικής παράδοσης, που ήταν βέβαια ελληνόγλωσσος. Η άνθηση της ελληνικής εκπαίδευσης στις εμπορικές ιδιαίτερα τάξεις προκάλεσε μεγάλες εθνοτικές ωσμώσεις κατά τον βαλκανικό 18ο αιώνα. Βλάχοι του Διαφωτισμού, όπως ο Ρήγας Βελεστινλής ή ο Δανιήλ από τη Μοσχόπολη, βιάζονταν να κάνουν όλους τους Βαλκάνιους μετόχους ενός μεγάλου ελληνικού πολιτισμού που δεν ανήκε ακόμη σε κανένα κράτος.

Η διάρκεια της κατάκτησης από περιοχή σε περιοχή της οθωμανικής επικράτειας δεν ήταν ίδια, με συνέπεια να δημιουργούνται διαφορετικά καθεστώτα ανάμεσα στους Καππαδόκες και τους Κρητικούς, τους Πόντιους και τους Κύπριους. Οι Πόντιοι κατακτήθηκαν το 1460 και έφτασαν ως πρόσφυγες στο εθνικό κέντρο το 1923. Οι Κύπριοι κατακτήθηκαν το 1571 και απέκτησαν την ανεξαρτησία τους από τη βρετανική πλέον κυριαρχία στα 1959-1960. Υπάρχουν, τέλος, τα Επάνησα με επικυρίαρχους Βενετούς, Γάλλους, Άγγλους τα οποία δε γνώρισαν οθωμανική κατάκτηση (με εξαίρεση τα 21 χρόνια των Τούρκων στην Κεφαλλονιά).

Η σημαντικότερη κοινωνική αλλαγή που επέφερε η σταδιακή οθωμανική κατάκτηση στην κοινωνία των χριστιανών ήταν η εξάλειψη της γαιοκτητικής τους αριστοκρατίας. Πολλοί από

τους Βυζαντινούς προνοιάριους μεταμορφώθηκαν σε μουσουλμάνους τιμαριώτες. Επίσημη ηγετική τάξη των χριστιανών υπήρξε ο ανώτερος κλήρος. Το Οικουμενικό Πατριαρχείο λειτούργησε ως κορυφή της ιεραρχίας των χριστιανών ιθυνόντων έως την Ελληνική Επανάσταση.

Η διοικητική αριστοκρατία των χριστιανών που υπηρετούσε την Υψηλή Πύλη ήταν στην αφετηρία της προόδου της εμπορικής ανάπτυξης στο Αιγαίο και ιδιαίτερα στη Χίο. Η ευμάρεια της νήσου ενίσχυσε την εκπαίδευση και ενθάρρυνε τον κοσμοπολιτισμό των κατοίκων της. Η μετάβαση όμως Χιωτών εμπόρων στο Φανάρι της Κωνσταντινούπολης και η ανάδειξή τους ως ομάδας επίλεκτων στην οθωμανική διοίκηση τους μεταμόρφωσε (όπως και τις άλλες ομάδες που ακολούθησαν) σε παραδοσιακά στοιχεία της οθωμανικής κοινωνίας των ιθυνόντων. Η παρακμή αυτής της κοινωνίας στην οποία εντάχθηκαν παρέσυρε τελικά και τους ίδιους.

Ως ηγεμόνες (βοεβόδες) της Μολδαβίας και της Βλαχίας οι Φαναριώτες αντικατέστησαν τους αναξιόπιστους για τους Οθωμανούς Ρουμάνους οσποδάρους μετά τη σύμπραξή τους με τους Ρώσους κατά τον πόλεμο του 1711. Μολονότι οι Φαναριώτες διατήρησαν το ενδιαφέρον τους για τον Διαφωτισμό, η πλήρης ταύτισή τους με την ευνοιοκρατική, πελατειακή κουλτούρα της Πύλης τους εξασφάλισε μεν τη νομή της εξουσίας τους και τη μακροβιότητα σε άλλα υψηλά αξιώματα, αλλά τους απέκλεισε από το να γίνουν οι ταγοί του έθνους και εκσυγχρονιστικό πρότυπο στην ευρωπαϊκή του πορεία¹.

1 Christine Philliou, «Communities on the Verge: Unraveling the Phanariot Ascendancy in Ottoman Governance», *Comparative Studies in Society and History* 51 (1), 2009, σ. 151-154, 175-181.

Η εμπορική ελληνική Διασπορά, αντίθετα, ανέδειξε τον «κατακτητή ορθόδοξο Βαλκάνιο έμπορο»² ως φορέα των επαναστατικών ιδεών της Εσπερίας και αρχικό υποκινητή της Επανάστασης. Οι Έλληνες έμποροι, εντός και εκτός της οθωμανικής επικράτειας, αντιλαμβάνονταν αμεσότερα ίσως από τους αγροτικούς πληθυσμούς την «ανομία» του οθωμανικού συστήματος. Η υπεροχή των μουσουλμάνων έναντι των χριστιανών στα δικαστήρια επέτρεπε την οποιαδήποτε αυθαιρεσία στις εμπορικές πράξεις, ενώ και η απουσία νομοθεσίας, η οποία θα ρύθμιζε ορθολογιστικά τη λειτουργία του εμπορίου, ενίσχυε τη διαφθορά και την αβεβαιότητα. Έτσι, οι Ενετοί, αν και συχνά ήταν σκληρότεροι εξουσιαστές από τους Τούρκους, παρείχαν ωστόσο κανόνες που καπύθουναν τις σχέσεις των υπηκόων με τις κρατικές αρχές. Το κράτος δικαίου, το οποίο αποτελούσε επαγγελία της Γαλλικής Επανάστασης, γοήτευε ιδιαίτερα τους χριστιανούς εμπόρους των Βαλκανίων.

Ιδιαίτερη σημασία και ρόλο για την εθνεγερσία διαδραμάτισε η ίδρυση της Φιλικής Εταιρείας. Όπως σημειώνει ο ιστορικός Βασίλης Παναγιωτόπουλος, με την ίδρυση της Φιλικής Εταιρείας «[...] μέσα σε ένα πνεύμα νεωτερικότητας τέθηκε το ζήτημα της εθνικής αποκατάστασης με νέους όρους». Θεωρήθηκε δηλαδή η εθνική αποκατάσταση των Ελλήνων ζήτημα ελληνικού ενδιαφέροντος και ευθύνης και όχι, όπως συνέβαινε παλιότερα, «ένα ζήτημα που θα λυνόταν στο πλαίσιο μιας απελευθερωτικής-επεκτατικής δραστηριότητας κάποιας μεγά-

2 Traian Stoianovich, «Ο κατακτητής ορθόδοξος Βαλκάνιος έμπορος», στο Σπ. Ασδραχάς (επιμ.), *Η οικονομική δομή των βαλκανικών χωρών στα χρόνια της οθωμανικής κυριαρχίας: 1ε'-1θ' αιώνας*, Μέλισσα, Αθήνα 1979, σ. 294-295.

λης ξένης δύναμης»³. Η Φιλική Εταιρεία συνεπώς πρότεινε την αυτοτελή και αυτοδύναμη οργάνωση του έθνους, καθώς και την επίτευξη των προσφορότερων συμμαχιών. Ακόμα και η ορθόδοξη Ρωσία, αν και αποτελούσε πάντοτε υπόσχεση για τους εξεγερμένους Έλληνες, δεν έγινε απαραίτητη προϋπόθεση για την πραγματοποίηση της εθνεγερσίας.

Οι πρώτοι Φιλικοί δεν προέρχονταν από το περιβάλλον της Εκκλησίας ή των κοινοτικών θεσμών. Ήταν συνήθως μέλη τεκτονικών στοών και βέβαια έμποροι, που βρίσκονταν πλησιέστερα στα ευρωπαϊκά τεκταινόμενα. Γνωρίζοντας τον χαρακτήρα μιας θρησκευόμενης κοινωνίας αγροτών, φρόντισαν να μην αποκλείσουν τον κλήρο από το μεγάλο εγχείρημά τους.

Οι ιδρυτές της Φιλικής Εταιρείας, Νικόλαος Σκουφάς, Εμμανουήλ Ξάνθος και Αθανάσιος Τσακάλωφ, υπήρξαν Έλληνες της Διασποράς στη Ρωσία με μέτριες επαγγελματικές επιδόσεις αλλά μεγάλο πατριωτικό ζήλο. Η ίδρυση πραγματοποιήθηκε στην Οδησό το 1814 και τα μέλη της εμπνέονταν από ιδέες εθνικής αναγέννησης και κοινωνικής δικαιοσύνης. Η κίνηση δεν έφτασε ποτέ στη δυτική Ευρώπη, αλλά περιέλαβε την Ιταλία και τα Βαλκάνια. Ακολούθησε το παράδειγμα μυστικών επαναστατικών εταιρειών που εμφανίστηκαν κατά τις πρώτες δεκαετίες του 19ου αιώνα με τεκτονικό χαρακτήρα, όπως των Καρμπονάρων, των Μπον Κουζέν και των Ρώσων Δεκεμβριστών. Προάγγελόι της υπήρξαν το «Ελληνόγλωσσον ξενοδοχείον» στο Παρίσι του 1809, η «Φιλόμουσος Εταιρεία» στην

3 Βασίλης Παναγιωτόπουλος, «Η Φιλική Εταιρεία», στο *Ιστορία του Νέου Ελληνισμού, 1770-2000*, τόμ. 3, Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα 2003, σ. 9.

Αθήνα του 1813 και η ομώνυμη της Βιέννης του 1814 με εμπνευστή τον Καποδίστρια⁴.

Παρά τον ρόλο της Φιλικής Εταιρείας στην εθνεγερσία, επιρροή στη διαμόρφωση του νέου ελληνισμού είχαν οι Έλληνες της ιταλικής Διασποράς και ιδιαίτερα της Βενετίας και των κήψεων της στο Αιγαίο, την Κρήτη και το Ιόνιο. Χωρίς την επιρροή των Επαναστών (και της Χίου), οι επαναστατημένοι Έλληνες θα πορεύονταν μέσα στο πολιτισμικό ημίφως της κεντρικής και της νότιας Ελλάδας. Χάρη στην πνευματική ακτινοβολία των βενετικών κήψεων ιδρύθηκαν περισσότερα σχολεία στον επαναστατημένο χώρο και ιδιαίτερα στην Ήπειρο. Για τέσσερις αιώνες η ελληνική Διασπορά στην κοντινή αυτή Εσπερία υπήρξε το ελληνικό έθνος εν εξορία⁵.

Ανάμεσα στην ανώτερη εκκλησιαστική ιεραρχία, τους Φαναριώτες, τους διανοούμενους και τους εμπόρους της Διασποράς αφενός, και την πλειοψηφία των χριστιανών αφετέρου, υπήρχε ένα χάσμα επικοινωνίας ανάλογο με εκείνο που χώριζε τους Οθωμανούς κυρίαρχους από τους μη μουσουλμάνους.

Στην άλλη όχθη των «τζιμήςδων» υπήρχαν οι επαγγελματίες ένοπλοι, αλλά και οι πρόκριτοι ως κρίκοι στο οθωμανικό φορολογικό δίκτυο. Μόνο περιστασιακοί δίαυλοι επικοινωνίας λειτουργούσαν ανάμεσα στους ενόπλους και τους προκρίτους, ενώ τους χώριζε ένας διαφορετικός κώδικας συμπεριφοράς και υποχρεώσεων.

4 Γεώργιος Φράγκος, «Φιλική Εταιρεία», *Ιστορία του Ελληνικού Έθνους*, τόμ. ΙΑ', Εκδοτική Αθηνών, Αθήνα 1975, σ. 424-427.

5 Deno J. Geanakoplos, «The Diaspora Greeks: The Genesis of Modern Greek National Consciousness», στο *Hellenism and the First Greek War of Liberation (1821-1830): continuity and change*, Institute for Balkan Studies, Θεσσαλονίκη 1976, σ. 76-77.

Οι προνομιακές κοινότητες, όπως ο συνεταιρισμός στα Αμπελάκια και τα Μαντεμοχώρια, επισημαίνουν τις κατά τόπους διαφοροποιήσεις ενός συστήματος διακυβέρνησης με ευκαιριακό συνήθως χαρακτήρα.

Το νομικό καθεστώς των ραγιάδων

Τις παραμονές της Ελληνικής Επανάστασης η νομοθεσία των χριστιανών βασιζόταν στο ρωμαϊκό δίκαιο και συγκεκριμένα στην επεξεργασία του βυζαντινού δικαίου από τον Κωνσταντίνο Αρμενόπουλο στην *Εξάβιβλο* (14ος αιώνας). Ο κώδικας αυτός χρησιμοποιήθηκε κυρίως από τα εκκλησιαστικά δικαστήρια για την επίλυση διαφορών ανάμεσα σε χριστιανούς. Ανάλογη χρήση της *Εξαβίβλου* έγινε και από λαϊκά (κοσμικά) δικαστήρια, τα οποία αποτελούνταν από προεστούς και κοινοτάρχες των Ελλήνων.

Ο κώδικας του Αρμενόπουλου αποτέλεσε και τη βάση του εθιμικού δικαίου των ραγιάδων που διαμορφώθηκε ανάλογα με τα έθιμα και προηγούμενες δικαστικές αποφάσεις κάθε περιοχής. Η *Εξάβιβλος* ονομαζόταν συχνά και γραπτό δίκαιο, σε αντιδιαστολή προς το άγραφο εθιμικό. Το «γράμμα» του Αρμενόπουλου υπερίσχυε σε πολλές περιοχές της Χίου, στο Ναύπλιο και τη Μεσσηνία, ενώ η κρίση του δικαστή και τα τοπικά έθιμα έφεραν μεγαλύτερο βάρος στην Τήνο και το Αίγιο⁶.

Οι αποφάσεις των χριστιανικών δικαστηρίων ωστόσο μπορούσαν να προσβληθούν στα μουσουλμανικά δικαστήρια, που είχαν τον τελευταίο λόγο. Τα δικαστήρια αυτά τελεσιδικούσαν,

6 Γκέοργκ Λούντβιχ Μάουρερ, *Ο ελληνικός λαός*, μτφρ. Όλγα Ρομπάκη, Αφοί Τολίδη, Αθήνα 1976, σ. 86-103. Η εισαγωγή και ο σχολιασμός,

και σε ορισμένα μέρη, όπως στη Χαλκίδα και την Κύθνο, είχαν καταργήσει τα χριστιανικά δικαστήρια. Στα περισσότερα νησιά η σχετική αυτονομία των κοινοτήτων εξασφάλιζε συνήθως αποκλειστική δικαιοδοσία των χριστιανών.

Το οθωμανικό δίκαιο, το οποίο υπήρξε κράμα θρησκευτικής και πολιτικής νομοθεσίας, ήταν το κυρίαρχο δίκαιο στην οθωμανική επικράτεια. Όποιοι χριστιανοί είχαν την απρονοσία να καταφύγουν στον Τούρκο δικαστή (καδής) δικάζονταν σύμφωνα με το μουσουλμανικό δίκαιο. Οι διατάξεις που αφορούσαν τις σχέσεις χριστιανών και μουσουλμανικού κράτους μη δένιζαν τη δυνατότητα των πρώτων να δικαιωθούν έναντι των κυριάρχων. Στις διαφορές μεταξύ χριστιανών που έφταναν στα οθωμανικά δικαστήρια αποφασιστικό ρόλο έπαιζε η εξαγορά του δικαστή από τον ισχυρότερο διάδικο.⁷

Το εθιμικό δίκαιο της Τουρκοκρατίας έγινε, όπως και πολλά έργα του λαού, αντικείμενο θαυμασμού από κατοπινούς μελετητές. Ακόμα και η παρανομία του κλέφτικου βίου αποτιμήθηκε μέσα σε ένα εθιμικό κανονιστικό πλαίσιο, ενώ το βυζαντινό-ρωμαϊκό δίκαιο, το οποίο αποτέλεσε τη βάση κάθε γραπτού δικαίου, αποδόθηκε στις συντηρητικές δυνάμεις της κοινωνίας⁸. Ο σημαντικότερος ιστορικός του δικαίου Νικόλαος Πανταζόπουλος, παρά τον θαυμασμό του για το εθιμικό δίκαιο, αναγνωρίζει ότι ήταν «κατατηρημένο και πολύμορφο». Το επίσημο δίκαιο αντίθετα, αν και «δύσκαμπτο», ήταν «ενιαίον και

όπως και η μετάφραση στα ελληνικά, είναι προβληματικά στοιχεία της επανέκδοσης αυτής.

7 Στο ίδιο, σ. 96-103.

8 Αριστοτέλης Βαζούρας, *Εθιμα και κράτος εις την Νεωτέραν Ελλάδα*, Παπαζήσης, Αθήνα 1974, σ. 132-147.

ομοιόμορφον», ώστε να επιτρέπει στο νέο κράτος να αποκτήσει κανόνες με καθολική εφαρμογή⁹.

Πολιτικές συνθήκες στην οθωμανική επικράτεια

Η ίδια η μορφή της παραδοσιακής κοινωνίας επέτεινε τον κατακερματισμό και την απομόνωση. Το οικογενειοκρατικό σύστημα με τις φατρίες, τις επιγαμίες, τους αδελφοποιτούς, τους κουμπάρους, τους ανάδοχους και τα πελατειακά δίκτυα, δημιουργούσε πλέγμα υποχρεώσεων και αφοσίωσης ασύμβατο με κάποια ενιαία συμπεριφορά. Όλα όσα περιγράψαμε θα δυσχεράνουν την επαναστατική κοινοπραξία. Η πολεμική σύμπραξη κατά τα πρώτα χρόνια της Επανάστασης απέχει πολύ από το να αποτελεί προβλέψιμο γεγονός.

Στην οθωμανική Υψηλή Πύλη με τις μεταρρυθμίσεις του Σελίμ Γ' είχε επιχειρηθεί η επανάκτηση από το κέντρο των εξουσιών που αφέθηκαν να περιέλθουν στους φοροσυλλέκτες αγιάνηδες (ayan) κατά τη διάρκεια ενός αιώνα. Ολόκληρες οικογενειακές δυναστείες μπέηδων και πασάδων της περιφέρειας είχαν εγκαταστήσει την αυτόνομη σχεδόν εξουσία τους εις βάρος του σουλτάνου. «Η συνταγή που χρησιμοποιούσε κάθε οικογένεια αγιάνηδων ήταν διαφορετική, αλλά πάντοτε περιλάμβανε στρατιωτική ισχύ και συνήθως την αγορά ισόβιων δικαιωμάτων συλλογής των φόρων»¹⁰. Καθώς ο τακτικός οθωμανικός στρατός –κυρίως το πεζικό των γενίτσαρων– έχανε τη δύναμή του, οι τοπικοί αγιάνηδες έγιναν πηγή άτακτων στρα-

9 Νικόλαος Πανταζόπουλος, *Τριπλή διαμάχη δικαίων κατά την επίλυση κληρονομικής διαφοράς επί Τουρκοκρατίας*, Θεσσαλονίκη 1969, σ. 573-579.

10 Philliou, *ό.π.*, σ. 175.

τιωτών για τις εσωτερικές και εξωτερικές ανάγκες της αυτοκρατορίας. Όταν οι αγιάνηδες αρνούσαν να υπακούσουν τον σουλτάνο, αυτός ήταν υποχρεωμένος να βασιστεί στη βοήθεια γειτονικών πασάδων για να καταστείλει τις ανταρσίες. Η στρατολόγηση μουσουλμάνων αλλά και χριστιανών ενόπλων ενίσχυσε τη σημασία των μισθοφόρων στην οθωμανική επικράτεια.

Από την πρώτη στιγμή της εξέγερσης των Ελλήνων, που αναφέρεται στις οθωμανικές πηγές ως «Rum Fesadi» (ελληνική ανταρσία), οι Οθωμανοί γραφειοκράτες θεώρησαν την ελληνική υπόθεση ως ρωσική συνωμοσία. Από το 1677 είχαν διεξαχθεί επτά ρωσοτουρκικοί πόλεμοι, εκ των οποίων οι τρεις τελευταίοι κόστισαν στους Οθωμανούς μεγάλες εδαφικές απώλειες. Ο Ρωσοτουρκικός Πόλεμος (1768-1774) και η Συνθήκη του Κιουτσούκ Καϊναρτζή (1774) που τον ακολούθησε υπήρξαν το χειρότερο πλήγμα για την αυτοκρατορία του σουλτάνου. Οι Ναπολεόντειοι Πόλεμοι όμως ανάγκασαν τη Ρωσία να εγκαταλείψει προσωρινά τα ανατολικά της σχέδια και να συνομολογήσει με τους Οθωμανούς τη Συνθήκη του Βουκουρεστίου (28 Μαΐου 1812), που πρόσφερε και στους δύο την ευκαιρία για ανασύνταξη και μεταρρυθμίσεις.

Μετά τη Συνθήκη του Κιουτσούκ Καϊναρτζή ενισχύθηκαν οι τοπικές ανταρσίες κατά του οθωμανικού κέντρου. Οι ισχυροί τοπάρχες, όπως ο Χατζή Αλή Χασεκής (1775-1795) στην Αθήνα, ο Αλή πασάς στα Γιάννενα (1788-1822), ο Οσμάν Πασβάνογλου στο Βιδύνιο της Βουλγαρίας (1792-1807) και αργότερα ο Ισμαήλ στις Σέρρες, ο Μεχμέτ Αλή στην Αίγυπτο και ο Αχμέτ Ντζεζάρ στη Συρία, συγκρότησαν ημιαυτόνομες ηγεμο-

νίες ή και κράτη ολόκληρα στην περίπτωση του Μεχμέτ Αλή. Από το 1812 έως το 1821 η Υψηλή Πύλη υπέταξε τουλάχιστον 48 τοπάρχες αγιάνηδες ύστερα από σκληρούς αγώνες καταστολής. Οι πτηνμένοι εκτελέστηκαν ή εξορίστηκαν και οι αντικαταστάτες τους επιλέχθηκαν με κριτήριο την αφοσίωσή τους στον σουλτάνο.

Οθωμανική κοινωνία. Συγκρούσεις και συμμαχίες

Ο μετασχηματισμός των αγιάνηδων φοροεισπρακτόρων σε ισχυρούς στρατιωτικά τοπάρχες υπήρξε αποτέλεσμα της αδυναμίας του οθωμανικού κράτους να υπερασπίζεται την επικράτειά του και να επιβάλλει ένα σύστημα ενιαίας διοίκησης. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αγιάνηδων φοροεισπρακτόρων που μετασχηματίστηκαν σε τοπικούς πολέμαρχους ήταν η οικογένεια Πασβάνογλου. Αρχικά αντιπροσώπευαν ενοικιαστές φόρων της Κωνσταντινούπολης και στη συνέχεια πρόσφεραν τις στρατιωτικές τους υπηρεσίες στον σουλτάνο για την καταστολή ανταρσιών από άτακτους άνεργους μισθοφόρους.

Η καταγωγή των Πασβάνογλου ήταν βοσνιακή και η εναλλαγή τους από την παρανομία στην οθωμανική νομιμότητα αποτέλεσε συνηθισμένο στοιχείο στη βιογραφία άλλων ομοίων τους. Ο Ομέρ Πασβάνογλου διακρίθηκε σε πολέμους της Πύλης και επιβραβεύτηκε με το τιμάριο του Βιδυνίου. Ο γιος του Οσμάν έδρασε ως ληστής στα βουνά της βόρειας Αλβανίας, πολέμησε στο πλευρό των Οθωμανών στη Βλαχία και έγινε βασικός οργανωτής ατάκτων (κιρτζαλήδες). Όταν ο Σελίμ Γ' προσπάθησε να επιφέρει μεταρρυθμίσεις στο φορολογικό σύστημα υπέρ του κράτους και εις βάρος των αγιά-

νηδων, ο Πασβάνογλου στράφηκε εναντίον του. Ο περιορισμός του πολέμου της Πύλης κατά του Βοναπάρτη στη Συρία επέτρεψε στον Πασβάνογλου να καταλάβει ανενόχλητος μεγάλο τμήμα της Βουλγαρίας και να επιτεθεί στη Βλαχία. Η περιφρόνησή του για την κεντρική εξουσία προκάλεσε μεγάλη εκστρατεία της Πύλης, με σύμπραξη πολλών πασάδων –συμπεριλαμβανομένου και του Αλή πασά–, κατά του Βιδυνίου. Η ισχυρή οχύρωση της επικράτειάς του και η αποτελεσματική χρήση πυροβολικού έδωσαν στον Πασβάνογλου τη νίκη. Ο σουλτάνος προσπάθησε να τον κερδίσει απονέμοντάς του τον τίτλο του στρατάρχη και του γενικού εισπράκτορα των νέων φόρων το 1799. Το 1802 η Πύλη, ύστερα από αδιάκοπες παρενοχλήσεις του, τον αναγνώρισε ως πασά του Βιδυνίου. Πέθανε το 1807 από φυσικά αίτια, ενώ ετοιμαζόταν πάλι να εκστρατεύσει.¹¹

Μετά την εκθρόνιση και δολοφονία του μεταρρυθμιστή Σελίμ το 1808 και το «Σύμφωνο Συμμαχίας» που κατάρτισαν οι αντίπαλοί του, περιορίστηκε η εξουσία του σουλτάνου και κατοχυρώθηκαν τα δικαιώματα των επαρχιακών δυναστειών. Όμως η άνοδος στον θρόνο ενός νέου μεταρρυθμιστή, του Μαχμούτ Β΄, έκλειψε από τους αγιάνηδες την πρόσκαιρη επιτυχία τους. Το 1812, μετά τη Συνθήκη του Βουκουρεστίου με τη Ρωσία, ο Μαχμούτ αποκατέστησε σταδιακά την εξουσία του σουλτάνου. Οι αγιάνηδες, ωστόσο, με επικεφαλής τον Αλή

11 Ν. Μοσχόπουλος, «Πασβάνογλου», *Μεγάλη Ελληνική Εγκυκλοπαίδεια*, τόμ. ΙΘ΄, Πυρσός, 1932, σ. 756-757. Για την άποψη της Μεγάλης Πύλης σχετικά με την Ελληνική Επανάσταση (Rum Fesadi – ελληνική ανταρσία) βλ. Sukru Ilıcak, «Η άλλη όχθη», στο *1821: Η γέννηση ενός έθνους-κράτους*, τόμ. Ε΄, ΣΚΑΪ βιβλίο, Αθήνα 2010, σ. 62-88.

πασά δεν ήταν πρόθυμοι να εγκαταλείψουν τα φιλόδοξα σχέδιά τους.

Η Σερβική Επανάσταση του 1804 έγινε για να απαλλαγούν οι Σέρβοι από τις αυθαιρεσίες των τοπικών γενίτσαρων και πολλών πασάδων. Ο αρχηγός των επαναστατών Καραγιώργης Πέτροβιτς αρχικά δεν φιλοδοξούσε να προκαλέσει την Πύλη, η οποία άλλωστε δεν συμπαθούσε τους συγκεκριμένους καταπιεστές των Σέρβων. Σταδιακά όμως η απαίτηση του Καραγιώργη για πλήρη αυτονομία τον ενέπλεξε τελικά σε πόλεμο με την Πύλη. Παρά τις οθωμανικές εκστρατείες, οι Σέρβοι το 1806 κατέλαβαν το Βελιγράδι. Όμως η νέα ειρήνη των Οθωμανών με τους Ρώσους αποδέσμευσε δυνάμεις οι οποίες συνέτριψαν τον Καραγιώργη. Η δεύτερη σερβική εξέγερση (1815), υπό τον Μίλος Οβρένοβιτς αυτή τη φορά, απέδωσε αποτέλεσμα. Οι Οθωμανοί είχαν λόγους να συμβιβαστούν, διότι η ήττα του Ναπολέοντα αποδέσμευσε τους Ρώσους, ώστε να επιστρέψουν στα Βαλκάνια.

Ο Αλή πασάς από το Τεπελένι υπήρξε ο επιφανέστερος από τους Αλβανούς τοπάρχες. Το 1787 διορίστηκε από την Πύλη υπεύθυνος για τη φύλαξη των στενών (derbendler bazbugu) στην Αλβανία και τη Ρούμελη. Πρόκειται για αξίωμα το οποίο τον καθιστούσε αρχηγό όλων των δυνάμεων ασφαλείας στις περιοχές αυτές, των Ελλήνων αρματολών και των Αλβανών ατάκτων. Έναν χρόνο αργότερα έγινε πασάς στα Γιάννενα. Το 1793 ο πασάς της Σκόδρας Καρά Μεχμέτ εξεγέρθηκε κατά της Πύλης με τη σύμπραξη πασάδων της Ηπείρου και της Μακεδονίας. Ο Αλή έλαβε μέρος στην εκστρατεία εναντίον του, η οποία, αν και απέτυχε, υπήρξε μεγάλο σχολείο για τον τοπάρχη των Ιωαννίνων. Έκτοτε η άνοδός του ήταν μετεωρική. Στο

απόγειο της δύναμής του το 1807 κατείχε την Πελοπόννησο, τη Στερεά, μεγάλο τμήμα της Εύβοιας, της Θεσσαλίας, της Μακεδονίας, την Αχρίδα, την Ήπειρο και τη νότια Αλβανία.¹²

Με την άνοδο του Μαχμούτ το 1808 η τύχη του Αλή άλλαξε. Η μετάθεση του Βελί, γιου του Αλή πασά, από το πασαλίκι του Μοριά στο αντίστοιχο της Λάρισας υπήρξε ένδειξη της δυσαρέσκειας του νέου σουλτάνου. Όταν ο Μαχμούτ απαλλάχθηκε από τον πόλεμο με τη Ρωσία το 1812, αποφάσισε να λάβει μέτρα ενάντια στους διάφορους εξεγερμένους πασάδες. Έτσι, περιόρισε σταδιακά τις εξουσίες του Αλή σε διάφορες περιοχές και άρχισε να συγκεντρώνει δυνάμεις για να τον χτυπήσει. Η νέα σερβική εξέγερση πρόσφερε ωστόσο περίοδο χάριτος στον τοπάρχη των Ιωαννίνων, ο οποίος φαίνεται ότι ενίσχυε μυστικά τους Σέρβους.

Όταν ο Αλή αποπειράθηκε να δολοφονήσει τον εχθρό του, Ισμαήλ Πασόμπεν, στην Κωνσταντινούπολη, ο σουλτάνος τον κάλεσε, το 1820, να παρουσιαστεί μπροστά του μέσα σε σαράντα μέρες. Το τελεσίγραφο έσπρωξε τον Αλή στην τελική ανταρσία, για την οποία προετοιμαζόταν επί πολλά χρόνια. Η αδυναμία του οθωμανικού κέντρου να ασκήσει έλεγχο στην περιφέρεια της αυτοκρατορίας εξέθρεψε τις εξεγέρσεις των αγιάνηδων εναντίον του. Από τους περισπασμούς αυτούς επωφελήθηκαν και οι Έλληνες. Ο Μαχμούτ καθαίρεσε τον Αλή από το αξίωμα του δερβελζή πασά, το οποίο κατείχε επί 33 συναπτά έτη. Όμως η απόφαση αυτή χρειάστηκε έναν χρόνο για να υλοποιηθεί. Υπό την εξουσία του Αλή ζούσαν 1,5 εκατομμύριο

12 Διονύσης Σκιώτης, «Η κρίση της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας», *Ιστορία του Ελληνικού Έθνους*, ό.π., σ. 378-382· του ίδιου, «Από ληστής πασάς. Τα πρώτα βήματα στην άνοδο του Αλή Πασά των Γιαννίνων», *Θησαυρίσματα* 6 (1969), σ. 257-290.

υπήκοοι της Πύλης – στην πλειοψηφία τους Έλληνες.¹³ Η ανταρσία του πασά των Ιωαννίνων υπήρξε για πολλούς η αρχή του τέλους της οθωμανικής κυριαρχίας. Στις 23 Μαΐου του 1820 συγκάλωσε στα Γιάννενα αντιπροσώπους των μουσουλμάνων και των χριστιανών της επικράτειάς του και τους υποσχέθηκε ότι, σε περίπτωση νίκης του επί του σουλτάνου, θα δημιουργούσε «συνταγματικό κράτος, το οποίο θα αποτελούσαν η Ν. Αλβανία, η Ήπειρος και η Θεσσαλία, ενώ ο Μοριάς και η κεντρική Ελλάδα θα ήταν αυτόνομα κράτη υπό την προστασία του ίδιου».¹⁴ Ο πρόξενος της Ρωσίας στην Κέρκυρα Σ. Παπαδόπουλος σχολιάζει τις συνταγματικές απόπειρες του Αλή: «Ο ορμητικός αυτός Αλή πασάς σχεδιάζει, με τη μαγική όψη του νέου συντάγματος σε όλο το εύρος της επικράτειάς του, να ενώσει εκ νέου τους υπηκόους του ισπανικού, ναπολιτάνικου ή άλλου λαού, σύμφωνα με τις συμβουλές των συνετών συγκεντρωμένων ανθρώπων».¹⁵ Το σύνταγμα που σχεδίασε προέβλεπε «αλβανική γερουσία» με οκτώ ορθόδοξους εκπροσώπους, τέσσερις μουσουλμάνους και έναν Εβραίο.¹⁶

Τον Αύγουστο του 1820 ο στρατός του σουλτάνου με επικεφαλής τον Ισμαήλ κατέλαβε τα Γιάννενα και άρχισε την πολιορκία του κάστρου που υπερασπιζόταν ο Αλή. Η ευκαιρία

13 Γκριγκόρι Λ. Αρς, *Η Αλβανία και η Ήπειρος στα τέλη του ΙΗ' και στις αρχές του ΙΘ' αιώνα*, μτφρ. Αντωνία Διάλλα, Gutenberg, Αθήνα 1994, σ. 326.

14 Στο ίδιο, σ. 330.

15 Στο ίδιο, σ. 333.

16 Στο ίδιο, σ. 334. Βλ. ακόμα, Βασίλης Παναγιωτόπουλος, με τη συνεργασία Δημ. Δημητρόπουλου, Παν. Μιχαηλάρη, *Αρχείο Αλή Πασά Γενναδείου Βιβλιοθήκης*, τόμ. Α'-Δ', Ινστιτούτο Νεοελληνικών Ερευνών-ΕΙΕ, 2007-2009.

ήταν μοναδική για την εξέγερση και των Ελλήνων. Όταν ο Αλέξανδρος Υψηλάντης κήρυξε την Επανάσταση στη Μολδαβία, ο σουλτάνος απασχολούσε τις κύριες δυνάμεις του στην πολιορκία του Αλή πασά.

Τον Μάρτιο του 1821 έφτασε στην Ήπειρο ο απεσταλμένος της Φιλικής Εταιρείας Χριστόφορος Περραιβός, ο οποίος συζήτησε με τον έμπιστο του Αλή, Αλέξιο Νούτσο, πιθανή συνεργασία των Ελλήνων με τους επαναστατημένους Αλβανούς. Το φθινόπωρο του 1821 οι υποστηρικτές του Αλή έστειλαν στο Μεσολόγγι τον Ταχίρ Αμπάζη να ζητήσει σύμπραξη από τον Αλέξανδρο Μαυροκορδάτο. Ο τελευταίος απέφυγε την πρόσκληση, αλλά και ο Ταχίρ Αμπάζη τρόμαξε από τα σημάδια της κακοποίησης των μουσουλμάνων στην ελληνοκρατούμενη πόλη και έφυγε αποθαρρυσμένος.¹⁷ Η είδηση της τύχης των μουσουλμάνων στα χέρια των χριστιανών ανέστειλε τις προσπάθειες ελληνοαλβανικής ή μάλλον χριστιανομουσουλμανικής επαναστατικής συνεργασίας. Ύστερα από μακρά πολιορκία του κάστρου των Ιωαννίνων και την αντικατάσταση του Ισμαήλ από τον Χουρσίτ πασά, ο Αλή πασάς εγκατέλειψε το κάστρο και σκοτώθηκε στις 5 Φεβρουαρίου του 1822. Η υπηρεσία που άθελά του πρόσφερε στην ελληνική υπόθεση υπήρξε πολύτιμη.

Μεγάλες Δυνάμεις

Η οριστική ήττα του Ναπολέοντα στο Βατερλό το 1815 υπήρξε το ορόσημο μιας παρατεταμένης ειρήνευσης στην ευρωπαϊκή ήπειρο. Οι τέσσερις νικητές –Αυστρία, Αγγλία, Ρωσία και Πρω-

¹⁷ Στο ίδιο, σ. 342.

σία- του πολέμου κατά των γαλλικών επαναστατικών νεωτερισμών καταπάτησαν αμέσως με τη δημιουργία συλλογικού μηχανισμού εξισορρόπησης των διεθνών σχέσεων. Πρωταγωνιστές στην επιβολή κανόνων συντηρητικής νομιμότητας των κρατών υπήρξαν ο Ρόμπερτ Στιούαρτ Κάστλεριγ (1769-1822) ως υπουργός Εξωτερικών της Αγγλίας και ο Αυστριακός ομόλογός του Κλέμενς Βένσελ Μέτερνιχ (1773-1859). Το Συνέδριο της Βιέννης (1814-1815) ήταν εμβληματικό μιας αντίληψης εξωτερικής πολιτικής με κύριο άξονα τον περιορισμό τόσο των αρπακτικών ορέξεων της Πρωσίας και της Ρωσίας όσο και την προστασία της πολυεθνικής Αυστρίας από τις αφυπνιζόμενες δυνάμεις των εθνικών επαναστατικών κινημάτων. Η Αγγλία, που είχε ήδη αποδυθεί στη δημιουργία της υπερπόντιας αυτοκρατορίας της, βρήκε ιδανικούς συμμάχους στην προσπάθειά της να περιορίσει τους ταραξίες της ευρωπαϊκής σταθερότητας.¹⁸

Το μίσος ωστόσο του Μέτερνιχ για κάθε επαναστατικό κίνημα ή διεκδίκηση εθνικής ανεξαρτησίας δεν ήταν παρά ο ευεξήγητος φόβος του για την τύχη του κράτους που εκπροσωπούσε. Η προσπάθειά του να επαναφέρει την ελέω Θεού νομιμότητα στους ευρωπαϊκούς θεσμούς αποτελούσε αναχρονισμό μετά τη Γαλλική Επανάσταση. Όμως παρά το 1821 στην Ελλάδα και το 1830 στη Γαλλία, ο Μέτερνιχ κατάφερε να διατηρηθεί η ειρήνη στις περισσότερες ευρωπαϊκές χώρες έως το 1848 και στις εξωτερικές σχέσεις των Μεγάλων Δυνάμεων έως το 1853 (Κριμαϊκός πόλεμος).

Το συνέδριο του Εξ λα Σαπέλ (1818) επανέφερε τη Γαλλία

18 Norman Davies, *Europe. A History*, Pimlico, Λονδίνο 1997, σ. 761-763.

στη συντροφιά της νομιμότητας. Στα κατοπινά συνέδρια του Τροπάου (1820), του Λάιμπαχ (1821) και της Βερόνας (1822), ο Αυστριακός υπουργός κατάφερε να αποσοβήσει έναν ρωσοτουρκικό πόλεμο υπέρ του οποίου συμβούλευε ο Καποδίστριας τον τσάρο. Ο Μέτερνιχ περιόρισε τα ορθόδοξα ανακλαστικά του τσάρου Αλέξανδρου προβάλλοντας τη σημασία μιας Ιεράς Συμμαχίας κατά των άθεων υπονομευτών της ευρωπαϊκής τάξης. Η σταδιακή αποξένωση του Αλέξανδρου από τον Έλληνα υπουργό του και η τελική απομάκρυνση του Καποδίστρια τον Ιούνιο του 1822 αντιστάθμισε κάπως την αδυναμία του Μέτερνιχ να σταματήσει την πρόοδο της Ελληνικής Επανάστασης.¹⁹ Μολονότι η ανυπακοή των επαναστατημένων προς τις οθωμανικές αρχές συνιστούσε αμφισβήτηση της καθεστωτικής τάξης, οι ηγέτες της Ιεράς Συμμαχίας δεν μπορούσαν να κατατάξουν τους Έλληνες στην κατηγορία εκείνων που στρέφονταν κατά των ευρωπαϊκών καθεστώτων. Έτσι, ο Μέτερνιχ βρέθηκε αντιμέτωπος με χριστιανούς που επαναστατούσαν εναντίον ενός αλλόθρησκου αυταρχικού καθεστώτος. Οι ομοϊδεάτες εταίροι του δεν ήταν δυνατόν να αναγνωρίσουν τον μουσουλμάνο ηγεμόνα ως ισότιμο με τους ελέω Θεού μονάρχες της Ευρώπης. Παράλληλα, οι φιλελεύθεροι Ευρωπαίοι εκδίλωσαν από νωρίς τη συμπάθειά τους προς τους Έλληνες και τον αγώνα τους. Ο φιλελληνισμός έγινε συνοδευτικό στοιχείο της Ελληνικής Επανάστασης.

Ο Κάστλεριγ, αν και ομοϊδεάτης του Μέτερνιχ, δεν διέθετε

19 Η περιγραφή της μονομαχίας Μέτερνιχ-Καποδίστρια για την επιρροή επί των τσαρικών αποφάσεων περιλαμβάνεται στην εξαιρετη πραγμάτευση της Ιεράς Συμμαχίας από τον Henry Kissinger, *A World Restored. The Politics of Conservatism in a Revolutionary Age*, Grosset and Dunlap, Νέα Υόρκη 1964, σ. 286-311.

τη δική του ελευθερία στη λήψη και την εφαρμογή των αποφάσεων του. Αντίθετα απ' ό,τι συνέβαινε στην Αυστρία, εκείνος έπρεπε να λογοδοτεί στο κοινοβούλιο για την ευρωπαϊκή του πολιτική. Επιπλέον, η Αγγλία ασκούσε πάντοτε ευέλικτη ευκαιριακή τακτική, απαλλαγμένη από ιδεοληψίες. Οχυρωμένη στο νησί της, με το στρατηγικό πλεονέκτημα του στόλου και των αποικιών της, μπορούσε να αντιμετωπίσει με ευκολία ακόμα και τις συνέπειες των λαθών της. Η Αυστρία δεν είχε αυτή την πολυτέλεια. Παρ' όλα αυτά, η αυτοκτονία του Άγγλου υπουργού το 1822 άφησε τον Μέτερνιχ μόνο με τον εύπιστο τσάρο Αλέξανδρο. Ο διάδοχος του Κάστλεριγ, Τζορτζ Κάνινγκ, έγινε ο αντίποδάς του σε ζητήματα ευρωπαϊκής πολιτικής. Θεώρησε ότι η εμπλοκή της Αγγλίας στα συνέδρια του Μέτερνιχ θα ήταν δεσμευτική για μια χώρα που πάντοτε κρατούσε αποστάσεις ασφαλείας από τα ζητήματα της ηπειρωτικής Ευρώπης. Όπως πολλοί Βρετανοί, ο Κάνινγκ πίστευε στον απομονωτισμό της χώρας του και τελικά στο δικαίωμα των λαών να επιλέγουν τις ηγεσίες και τα συστήματα που τους ταιριάζουν. Οι επεμβάσεις της Αγγλίας στα εσωτερικά άλλων χωρών εξυπηρετούσαν συνήθως υψηλά βρετανικά συμφέροντα και όχι αφηρημένες αρχές παγκόσμιας ευταξίας. Ο Κάνινγκ αναγνώρισε τις ισπανικές κινήσεις ανεξαρτησίας στη Λατινική Αμερική, όταν οι Γάλλοι θέλησαν να επεκτείνουν εκεί την επιρροή τους. Η εξωτερική του πολιτική έναντι του Ελληνικού Ζητήματος ήταν ευνοϊκή για τους επαναστατημένους και η συμβολή του στην υπογραφή του Πρωτοκόλλου της Πετρούπολης (1826) και της Συνθήκης του Λονδίνου (1827), που έθεταν τις βάσεις για την ελληνική ανεξαρτησία, υπήρξε αποφασιστική.

Αν ο τσάρος γνώριζε τις σκέψεις του Μέτερνιχ όπως τις διατύπωσε στον αυτοκράτορά του ή στην αλληλογραφία του με

τον Κάσλεριγ, θα αναγνώριζε ότι είχε υπάρξει ενεργούμενο του Αυστριακού υπουργού. Ο Μέτερνιχ κατέστησε τον Ρώσο μονάρχη ισότιμο εταίρο των ισχυρών Ευρωπαίων, με αντίτιμο την εγκατάλειψη του ρωσικού επεκτατισμού στην Ανατολή.²⁰ Όμως και αυτό δεν επρόκειτο να κρατήσει για πολύ. Ο ανταγωνισμός του νέου τσάρου Νικόλαου με τους Βρετανούς για την αυτονομία ή την ανεξαρτησία των Ελλήνων πρόσφερε στους τελευταίους την ανεξαρτησία.

20 Kissinger, *ό.π.*, σ. 297-303.

Η ανεξαρτησία από την Οθωμανική Αυτοκρατορία ήρθε για τους Έλληνες έπειτα από σχεδόν μια δεκαετία σκληρού ένοπλου αγώνα και δοκιμασίας (1821-1830). Η κατακερματισμένη κοινωνία των επαναστατημένων στάθηκε εμπόδιο στον συντονισμό δυνάμεων οι οποίες συγκροτούσαν αντίπαλα δίκτυα, το καθένα με τη δική του ιεραρχία και τους δικούς του ξεχωριστούς στόχους. Δεν είναι συνεπώς περίεργο ότι μετά τη συνεργασία των δύο πρώτων ετών του Αγώνα ακολούθησαν οι εμφύλιες συγκρούσεις. Παρ' όλα αυτά, η Επανάσταση ανταποκρίθηκε στη βασική φιλοδοξία όσων αγωνίστηκαν: τη δημιουργία ενός ενιαίου, ελεύθερου κράτους.

Μια συνθετική προσέγγιση του θεμελιακού για τους Έλληνες γεγονότος και των πρώτων χρόνων του νέου ελληνικού κράτους.

ISBN: 978-618-03-1622-3

9 786180 316223

ΒΟΗΘ. ΚΩΔ. 81622